

„ASACHI“

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ LITERARĂ

*Comitetul de Redacțiune: Dr. D. Cantimir, I. Negre, C. Hogaș,
N. Juravski, cu colaborarea membrilor Societății Asachi*

Sarea Athermală de Băițatești

Conferință ținută la Societatea Geografică
Română în sesiunea ordinară a anului 1883

de

Doctorul Cantimir

Domnilor Membri!

Ca membru al acestei onorate Societăți, aveam datoria de a'î pute fi util și a supune la cunoștința onorațiilor învățați, ce o compun, un studiu sau vre o observațiune, care să ne intereseze în mod general, și aparținând geografiei acestei țări.

Lipsa de cunoștinți speciale, m'au împedecat și mă împedică a urmări un studiu de geografie, sau a încerca de a face o comunicare, care se aibă un raport direct cu scopul propriu zis al acestei Onor. Societăți; Cu toate acestea, convins, că această onorată instituțiune culturistică, apropiindu'și pe mai toți învățații țării, au avut intențiunea de a întinde cercul activității sale și a

face o bună primire orî cărui subiect, ce ne interesează din punctul de vedere științific și național.

Aceste considerațiuni și convingerea că o națiune nu pôte progressa, de cât punând un interes egal, atât pentru cestiunile mari, cât și pentru cele mici; căci trebuie să avem o deosebită indulgență a asculta orî ce expunere, care plécă de la o bună voință, precum avem interesul legitim a cunoște lucrările, ce dau la lumină barbați consumați în studii îndelungate și cu talente probate. Măgulit de această speranță am crezut util a supune la cunoștința acestei onorate societăți, câte-va amărunte asupra naturei și a efectelor terapeutice a sărei a termale de Bălțătești.

Înainte de a vorbi de sare, era natural și trebuitor chiar, a da la lumină un studiu asupra naturei apelor minerale de la Bălțătești, din care această sare se extrage, precum și o serie de observațiuni asupra efectelor terapeutice, ce aceste ape posed. Două împrejurări m'au oprit și mă opresc încă a atinge acest scop; acestea sunt:

1. Lipsa unei analize cantitative și calitative a acestor surse; căci natura apelor, zise sărate, de la Bălțătești nu ne este cunoscută de cât prin descrierea ce le face distinsul nostru academist, Domnul Doctor Fătu, în opera sa. «Descrierea și întrebuințarea apei comune și a apelor minerale din Romania» D-sa ne zice: «În satul Bălțătești, din Județul Neamțului, care numără ca la 200 locuitori, în o sumă de case împrăștiete, are altă 6 isvóre de ape minerale și anume: la începutul satului pe costișa unei precipice isvorăsc trei sorginți, care forméză cu ele un triunghiu ascuțit.—Două din aceste sorginți și trag probabilmente origina de la alt isvor, care se găsia ceva mai sus și care, după spusa

omienilor. s'au astupat; acestea sunt isvóre de apă sărată. Al treilea isvor este situat mai spre ost și este un isvor de apă amară ușoră.—Intr'o întindere ca de 10 stânjinii patrați, pământul din jurul acestui isvor, în timp de secetă este colorat în alb prin sarea sbicită, și acesta chiar în locuri mai înalte de cât sunt situate isvórele actuale; aprópe de aceste isvóre, se găsește gardul unei grădini în care se găsește asemenea un isvor.— Aceste 4 isvóre au o mică adâncime și nu posedă nici un budăiu nici ingiuruire. Un quart de oră mai spre nord, isvorăște sorginta principală; și fiind că apa ei se întrebuițază de mai mult timp, de aceea ea posedă un basen al cărui diametru este de 2, 62 metri cubici. Apa acestui isvor, conține atât de multă sare în cât o parte din trânsa se așază la fund și formează pe marginele basenului o masă cristalină. În apropiere de acel isvor, fostul Proprietar al moșiei Bălțateștilor, Cneazul Gheorghe Cantacuzino, au construit două odăi mari înzestrate cu câte o cadă. Construcțiunile aceste sunt durate din scânduri, care prezintă puțină comoditate pentru doritorii de băi.

„Acel mai din urmă isvor este spre apus de la isvorul principal, din partea stângă a pârăului sărat, la marginea unei precipice sau rupturi; isvorul acesta are un colac de lemn și dă o cantitate de apă îndestul de mare.

„Încă la anul 1839 D-lu Dr. I. Chihac în excursiunile sale de prin Județul Sucevei, analizând, împreună cu provizorul Frantz Humpel, acele trei isvóre de apă sărată de la Bălțatești, ce erau cunoscute atunci sub denumirile de isvórale: Olga, Elena și Cneazul — Prin o analiză calitativă se descopere în aceste ape. acríme carbonica, acríme hidro-chlorică, soda, magneșie, calce, potasă, fer și iod — Resultatul acestei analize s'au

„publicat în No. 65 a ziarului „Albina Românească”
 „din anul 1844 și s'au reprodus și în fôea științifică
 „și literară din anul 1844 No. 32.—Mai târziu D-lu
 „Dr. C. Wárnav au repetat aceiași analiză“

Cu toate acestea o analiză exactă s'a făcut tocmai în
 anul 1856 de către «D-lu Dr. Steiner, care aŭ anali-
 „sat 6 isvôre de apă sărată ce se aflaŭ atunci la Băl-
 „lătești. D-l. Dr. Steiner aŭ denumit aceste șase isvô-
 „ră în modul următor: s'aŭ dat numele de izvorul No.
 „1 celei mai imbelșugate sorginte (la izvorul Cneazului),
 „isvôrele situate spre mează-zi de la acesta, saŭ nu-
 „mit, dupe ordinul succesiunii lor, izvorul No. 2 No. 3
 „No 4, No 5, izvorul situat la vest de la izvorul prin-
 „cipal s'aŭ numit No. 6; toate isvôrele, afară de No. 6,
 „se afla pe malul drept al pâraului sărat“.

D-lu Dr. Fătu reproduce asemenea, în opera sa, re-
 sultatul analizei cantitative și calitative ale acestor
 isvôre în care constată principalmente substanțele ur-
 mătore.

În prima linie Clorurul de Sodium se presintă în pro-
 porțiune de la 225 - 250 la 1000, Sulfatul de Sodă și
 de magneșie fie-care de la 20—25 la 1000, precum și
 carbonate de calce, magneșie, protoxid de fer brom și
 Iod în proporțiuni mai mici zecimale între 30—80 de-
 cimi la 1000

La anul 1879, când am cumparat isvôrele minerale
 de la Bălătești, de la principile Dimitrie Stirbei, pro-
 pietarul moșiei, am găsit trei isvôre ce formau un tri-
 unghiu alătura cu soșeua județiană Peatra-Neamț la
 kilometrul 27, fie care izvor era încunjurat de păreți
 de scânduri pe laturi, unul numai avea un acopere-
 mînt; în prejurul isvôrelor; pămîntul era albit de o sa-
 re cristalisată. de un gust sărațel și mai mult amar.
 Pârăul zis sărat trecea alătura cu isvôrele care le î-
 nundă în timpul ploilor.

Vis-avi de isvóre era o clădire de lemn în formă de potcovă cu 24 de camere.

În laturea dréptă erau 6 cabine de lemn cu căđi unde se luaú báile de apă minerală, amestecată cu apă fértă cu frunze de nuc.

Grădina zisă a báilor avea câđi-va copaci roditori, ear câmpul servia de păşune vitelor satului.

Báile erau sub-arendate unui israelit ce ținea crâşmele, închiriind camerele la cei ce veniaú să facă báil pe loc, ear uní din bolnavi transportaú apa prin sat, sau la Monastirile Varatecu și Agapia, unde inchirierea case pe timpul curei.

Cu cartea D-lui Dr Fátu în mână, am căutat care sunt isvórele numerotate de Dl. Dr. Steiner și mi-a fost cu neputință a le găsi, fiind că din 5 isvóre nu segăsiu de cât trei, și ce este mai principal, că în descrierea ce face Dl. Dr. Fátu asupra isvórelor, ne vorbește despre un isvor cu apă amară ușoră, ear în rezultatul analizei D-lui Steiner, nu se găsește descrierea unui isvor cu asemenea calități, ci numai o notă că s'a perdut rezultatul analizei isvorului înscris la No. 5.

Pe baza unei analize, care nu specifică într'un mod hotărît identitatea fie căruí isvor, ca să se pótă ști și astăzi, ba ceva mai mult, când din 6 isvóre nu se găsesc de cât trei în cea mai deplorabilă stare, și care, după cum se póte ușor deduce, că chiar în timpul analizei apele minerale erau amestecate cu ape de plóe și cu acea din pârăul de alătura, mai mult încă, se póte afirma cu siguranță, că multe gazuri: Iodul. Bromul, și Proto-oxidul de fer, care se alteréză lesne, nu puteau a se constata, în starea cu care natura dotase aceste isvóre minerale. Aceste considerațiuni m'au îndemnat a sepea mai întâi isvórele, a le curăți și încunjura de basenuri sistematice, pentru a le feri de al-

terațiului și amestecare cu ape de plöe sau din pârâu vecin, căruia i-am schimbat cu desăvârșire cursul, iar isvörelle, în urma înaltei permisiuni a Majestății Sale, No. 1 se numește „Carol“ No. 2 Elisabeta și No. 3 „Independența“ după aceste lucrări, am căutat a face o analiză cantitativă și calitativă isvörelor, pentru care, am făcut apel la buna voință a destinsului nostru chimist Dl. Dr. Bernarth și care mi-a dat promisiunea

A doua împrejurare ce ma oprit de a da la lumină o descriere a acestor isvöre, care are tot atîta importanță ca și analiza pentru asemenea lucrări, este, o observațiune conștiințiosă a efectelor tămăduitoare, ce posedă acele isvöre minerale, care nu se pöte face, de cît prin observațiunea de mai mulți ani a cazurilor de böle ce se caută în timpul stagiunei balneare; sper însă, că în curând promisiunea D-lui Bernarth se va realiza, posedând astăzi note pe trei ani de bölele scrofulösö, reumatice și boalele de femei ce s'au curat cu succes. Fiind ast-fel, în posesiunea materialului trebuitor acestui studiu, mă voiü grăbi a'l da la cunoștința țării *).

Pe când mă ocupam cu clădirea stabilimentului Mineral, nu puteam perde din gândire un singur moment disparițiunea isvorului amar arătat de Dl. Dr. Fătu, în cît, după multe cercetări și sondaje am putut a'l descoperi, și acum sunt patru isvöre la Bălțatești, din care acest din urmă are avantajul de a poseda calități purgative förte energice; un singur pahar este de ajuns contra celei mai rebele constipațiuni.

Astăzi, băile de la Bălțatești posedă un stabiliment mineral în condițiunile cele mai confortabile, apele se încălzesc prin puterea aburului în rezervorii închise, de

*)—Analisa cantitativă și calitativă se face de D. Doctor în chimie Konye și în luna Martie se va da publicității

unde, prin conducte de aramă, ajung în fie care cabină.

Cabinele în No. de 18 au câte 2 căști clasa I-ii de zincu, clasa II-ua de lemn, posedând tot mobilierul necesar; Stabilimentul posedă asemenea și un salon de-aburi inbalsamați cu frunze de brad și dușuri răci minerale.

Am clădit asemenea un otel în două etagiuri cu 44 camere, toate complet mobilate.

Grădina înconjoară otelul balnear și este plantată cu mai bine de 7000 brađi. În timpul sezonului stabilimentul posedă un restaurant, condiționat ca ori ce restaurant de oraș, precum și farmacie, muzică și prin buna voință a onor. Guvern un biurou Telegrafo-postal.

(Va urma.)

SUNT MEMBRU REDACTOR

No. 8.

Un cuget ne unește pe toți în astă lume,
 Cu toți cătăm progresul, lumină, adevăr,
 Și adevărul este: putere, bani și nume,
 Iar ziua și lumina o luptă'n veci de pēr.
 Se zice că din luptă se naște o cultură
 Că ast'ar fi dorința, în lume a ori cul,
 Dar unii es din luptă flămânđi și cască gură
 Când alții, mai de spirit, es tobă de sătuł.
 Lumina, adevărul în ceruri sunt născute;
 În ceruri sunt frumoșe dar pe pământ sunt slute,
 Căci ele vor dreptatea să'l fie vecinic sclavă

Iar nu pe buze miere, și'n inimă otravă.
 Voi vre-ți să faceți însă din adevăr mai bine
 O curtizană rece și fără de rușine,
 Ce-și vinde-a-sale grații pe scaunul favoarei
 Cu prețul conștiinței ș'adese al onoarei.
 Conduși de pasiune în scoli de farisei,
 Vă desfătați la mese, cu toți acei mișci,
 Ce fug de raza zilei ca paserea de noapte
 Și las în a lor treacăt adânci fiori de morțe.
 Ori nu e scôla voastră a rôde pe tăcute
 Sămînța osteneții ce luptă cu virtute,
 Și-asudă'n tot momentul, și'n fic-care zi,
 Ca să câștige dreptul de a puté trăi?
 Ori nu e scôla voastră d'a stôrce pe sărac,
 Ș'a strecura cămila prin horta unui ac?
 Simțirea voastră nu e o Epicuriană,
 Cu pèrul despletită, cu fața diafană,
 Ce, galbenă ca ceara, obraznică'n beție
 Vă desfăteză'n visuri și'n nôptea de urgie?
 Aveți voi ôre milă, când crivèțul străbate
 Prin sate și bordee sărace dărâmate,
 De văduva uitată, de sinul unei mame
 Ce plânge cu copiii, răbdând cu toți de fôme?
 Ajunge vre o-dată suspinele lor drepte,
 Să vă răpescă somnul, sau ca să vă deștepte,
 În patul vostru môle și'n murei poleiți
 Ce-ați stors din a lor brațe, voi care-i asuprați?
 Resbelile civile, biserica creștină,
 Au fost ôre împinse de adevăr lumină?
 Și ôre-atâta sînge vărsat de ghilotine,
 Adusu-ne-a dreptatea, adusu-ne-a vr'un bine?
 Voi nu sunteți dictatori și azi pe munca noastră?
 Ori pâncea și cuțitul nu sunt în mâna voastră?
 De-am sfărâmat altare, credința cea păgână

Păgânătatea nu e și azi pe tot stăpână ?

. . . . .

Dar ați vădut în fine, că ceriul se'n negrește,
 Că sunt momente'n care și cugetul vorbește,
 Și'nfrișoșati de ura mulțimei afamate,
 Ați arătat dorința de-a'î da o libertate,
 Și ați votat legi pôte, ce sunt bune și drepte
 Dar care pe Ea numai o strânge bine'n spete.
 V'ați îmbrăcat în togă, căciulă purpurie,
 Ca să loviți abuzul, născut din sărăcie,
 Dar n'ați lovit odată mărețele palate,
 În care stau ascunse tesaure furate;
 Dar n'ați lovit abuzul cel mare și de sus,
 Ci tot-da-una numai pe cel mic și supus.
 Când dar dreptatea voastră se'mbracă c'o doctrină,
 Ce nu e de cât umbră de adevăr lumină,
 Când egoismul vostru e șingurul mobil,
 De ce vroți să plângeți, un plâns de crocodil?
 Ori șerpilor, de când lumea, nu s'a hrănit cu singe,
 Ș'a îndrăznit vr'o-dată victima a se plânge?
 Ori paserea ce sboră sub cerul azuriu,
 Nu s'a hrănit în sboru-I cu tot ce este viu?
 Și Cerul care vede această nedreptate,
 S'a tulburat vr'odată de negrele păcate?
 Oprit-au cursul zilei și farmec și splendore
 Retrasu-ne-a lumina, căldura de la sôre?
 O nu! Căci el ne zice: veți naște'n astă lume
 Sub diferite forme din sinul unei nune;
 Dar care va fi sôrta, acésta vă privește,
 Căci mórtea d'o potrivă în sinu'î vă primește
 Lăsați dară ca luptă, să fie precum este,
 Căci lumea'î jucărie a unei legi funeste;
 Căci adevăr, dreptate, nu însămnez nimic,
 Când peștele cel mare, înghite pe cel mic.

G. Boteanu

Cătră D-nii învățători rurali, institutori și profesori din județul Neamț-Suceava.

Di Petru Condrea, profesor la liceul din Bârlad, născut în județul nostru, fiul D-lui Condrea primarul comunei Bozieni, publică în «Buletinul» societăței Geografice Române anul IV semestrul al II-lea 1883 o lucrare foarte importantă: „*Geografia comunei Bozieni*» din Județul Neamț, plasa de sus-Mijloc.

Publicăm dar în colónele revistei „Asachi» această lucrare, ca model de studiu, aplicare și conducere, mai ales pentru învățetorii sătești; rugăm pe D-nii învățetori să cetască să studieze cu toată atențiunea și seriozitatea această scriere; să-î cuprindă scopul și planul; înțelegând dar importanța practică a unei lucrări de asemenea natură și având planul și întrebările dinainte, toți învățetorii rurali, sunt rugați, a ave bună-voință cu fie care în comună sau în satul unde este scóla, să elaboreze asemenea lucrare, adică să studieze și să facă *Geografia comunei saii statului*.

Fie-care terminând lucrarea, o va trimite redacțiunei «Asachi» spre studiere și publicare; scriptul va fi bine scris și ceteț, păzindu-se ortografia academieii. Credem că ar fi mai bine și lesnicios ca geografia să se facă pe comună, și dacă în o comună sunt mai multe scóle, învățetorii să se unescă împreună la această lucrare.

Lucrările de asemenea natură și publicarea lor sunt de o importanță neprețuită; ele vor face să știm tot ce are județul Neamț și Suceava, sub toate punctele de vedere. Se va căuta ca lucrarea să fie serioasă, nu-

mirele și datele esacte; cestiunile privitoare la populație, terenuri, măsurii, să fie rezemate pe roluri sau numerarea, calcularea în natură.

Înainte de a intra în publicarea Geografice Bozieni, vom presenta D-ilor învățetori, planul și drumul ce trebuie să urmeze în aranjarea și tratarea materiilor, plan tras tot din „Buletinul“ Societății Geografiei Române, datorit D-lui G. M. Alexis, din Belgia în descrierea comunei Tamines.

Iată acest plan:

I. Geografia fizică.

1. Situația.
2. Limite.
3. Intinderea.
4. Orografia (descrierea munților dealurilor.)
5. Hipsometria (realțul solului).
6. Hidrografia (descrierea apelor)
7. Geologia (descrierea naturei terenurilor.)
8. Clima.

II. Geografia Economică.

9. Agricultura.
10. Industria.
11. Comerțul
12. Căi de comunicație.
13. Drumul de ter.
14. Postă și Telegraf.
15. Drumuri.
16. Căi navigabile, plutitoare.

III. Geografia Politică.

17. Populația.

18. Suprafața, populația relativă.
19. Comună
20. Cotune, secții.
21. Administrația comunală.
22. Finanțe.
23. Poliția.
24. Canton de miliții.
25. Ierarhia administrativă.
26. Ierarhia militară.
27. Diviziunii militare.
28. Parohia.
29. Instrucția publică.
30. Poduri.
31. Edificiile publice.
32. Construcții particulare.
33. Fapte diverse.

Acesta este planul, divisiunea lui și cestiunile de care pot conduce învățetorii în facerea Geografiei fiecărei comuni.

Harta comunei de care va fi însoțită fie-care lucrare învățetorii vor căuta, pe cât se va pute să fie formată pe baza unei scări, pentru exemplu $\frac{1}{20,000}$, iar nu numai o simplă schiță sau croquis. În aceasta se vor pute ajuta de inginerii serviciului tehnic al statului și județului. În privirea hartelor, le putem da și următoarea idee: să se conducă și se se folosască de planurile moșiei, ce sunt pe la comuni; sau de planurile, hărțile topografice ce are fie-care proprietate.

De pe aceste pot forma hărțile esacte, pot scote copii.

Măsurile se vor da așa precum se găsesc sau le cunoște învățetorul; la publicare, redacția le va transforma pe toate în măsuri metrice.

Făcând aceste mici deslușiri, pe care le-am găsit necesare pentru călăuzirea învățetorilor, începem publicarea

geografiei comunei Bozieni; lucrată de Dl. Petru Con-
drea și publicată după cum am zis în „Buletinul“ So-
cietății Geografice Române.

„Redacțiunea“

COMUNA BOZIENII

Descrițiunea fizică — Comuna Bozienii face parte din
plasa de Sus-Mijlocu (înainte de unirea plășilor, din pla-
sa de Mijloc), județul Neamț.

Ea este situată la extremitatea răsăritenă a județului;
între orașele Piatra și Roman, la o distanță de cel în-
tâi spre răsărit la 26 kilometri și de cel al doilea spre
apus la 19 kilometri.

Acastă comună, are ca limite la nord-răsărit comu-
nele Cârligu, Dulcești și Braniștenii din județul Roman;
la sud comuna Budeștii din județul Neamț; la vest sa-
tele Certienii, Bârgăoanii din comuna Bârgăoanii, Homi-
genii din comuna Dragomireștii județul Neamț; și la
nord satele Davidu și Valenii din comuna Valenii, ju-
dețul Roman. Din toate aceste limite numai o parte din
limita de nord-ost este separată prin un hotar natural:
un mic pârâu numit a *Brețcanilor*; erau toate cele alte
linite sunt movile de acele ce servesc de hotar moșiilor.

Suprafața totală a comunei este de 1706 fălci, 45
prăjinii și 10 stânjini *)

Aspectul ce ni-l prezintă teritoriul acestei comuni de
pe una din ridicăturile cele mai mari îl vedem că e
inclinat de la apus la răsărit, făcând parte din marea

*) — Luată după planurile moșiilor ce compun comuna.

pantă a munților Carpați, întrerupt ici și colea de denluri și văi cari merg de se unesc cu șesurile Moldovei și a Siretului.

Ridicături. — Pozițiunile cele mai înalte pe teritoriul comunei sunt următoarele :

În partea de nord, despre comuna Vălenii, este un deal, a căruia pantă e de vr'o 290 m. înălțime și a căruia piscă pōrtă numele de *Cetățuea*. După urmele ce se vād, pare a fi fost odinioară un lagăr întărit, căci să observă de jur împrejur niște valuri, cari de sigur trebuie se fi fost șanțuri acum astupate și ruinate. Se mai observă încă niște ridicături, care par a fi apărări a celei dintăiu. Tradițiunea populară e că în acest loc s'a retras Ștefan cel Mare pentru a'și repausa mica armată sfărămată în urma bătăliei de la Valea Albă; probabil dacă tradițiunea va fi adevărată, acēșta s'a făcut în retragerea sa spre mănăstirea Neamț; de ore ce acest loc este situat în calea cea mai scurtă d'între Valea Albă și mănăstirea Neamț, și până mai acum căți-va ani acoperit cu păduri seculare.

În partea despre sud la hotarul despre Homiceni dăm de un alt deal, a căruia pantă despre nord este foarte repede, mărimea acestei pante din vale în vârtul dealului este de 223 m. Platoul ce se deschide pe vîrtul acestui deal este de vr'o 200 m. p. ă ră panta ce privesce spre sud și care duce în hortopul numit *Isvoraș* este mai puțin înclinată. Acēșta pantă are o mărime de 762 m. Tot dealul e acoperit cu păduri de fag și carpăn pe ici și colea și tufișuri de alur,

La extremitatea despre apus a comunei se află dealul numit *Chicjoara*. Acesta este unul din cele doue ce are comuna mai înalte. Pantele acestui deal sunt de o înclinațiune mică, și e format mai tot din prundiș și pe piscul lui sunt o mulțime de gropi de unde se

ecôte prundiș. Tot este acoperit de păduri, întrerupte și cele și celea de poene cultivate și pe care le voiă espunde mai jos.

Un alt deal situat în partea despre răsărit a comunei și care poartă numele de dealul lui *Stan* este cel mai înalt din câte sunt în comună. Acest deal este tot de piatră. Căstele ce privesc spre apus și nord sunt foarte repeși, urcarea pe dânsle să face cu anevoe. Un singur drum sau mai bine o potecă, făcută de ape mai mult de cât de mâni omenesci, servește spre a se sui pe el cu carule; era pe unele locuri este foarte anevoe de suit chiar cu piciorul. Despre sud și ost dealul se continuă în județul Roman. Căsta despre nord este acoperită cu păduri de fag și carpăn; pe această căstă se găsesc și cariere de piatră de var, era căsta despre apus este golă și servește pentru păscutul vitelor. Vârful este parte cultivat, parte acoperit cu pădure.

O prelungire a dealului Cetățuea spre răsărit poartă numele de *Comori*, din cauză că aci sau găsit adese ori mai înainte bani și obiecte (după cum mi-a mărturisit bătrânii). Căstele acestui deal sunt puțin înclinate; pe căsta de sud este așezat satul *Ruginosa* și locurile locuitorilor.

Văile—Văile ce se găsesc în această comună sunt cele mai multe acoperite cu papură dar și acesta pe o mică întindere. Aceste văi sunt:

Valea *Ciorăni*, care este formată de dealul Chiciora și prelungirea spre sud a dealului Cetățuea, ea este de vr'o 2 chil. și urmează direcțiunea nord-sud. În partea de nord această vale este proprie fânașilor; era partea de sud cerealelor și mai cu sêmă popușoiului.

Valea *Erzucan*, care urmează aproape aceeași direcțiune ca și cea d'intăi, se întinde între prelungirea dealului Cetățuea și între un alt deal de o mică importanță.

Valea *Breșcani*, care se întinde de a drépta pârăului cu același nume (stânga acestei văi face parte din județul Roman) și care e situată la răsărit de cele-alte

Valea numită în *Gropi*, formată de dealul Cetățuea și un alt deal ce aparține comunei Vălenii, situată în partea de nord a comunei. Ea se numesce ast-fel căci în ea se găsesc o mulțime de gropi din care se extrage prund ce servește la facerea soselelor veci e. Ea este acoperită de fânațe și aparține parte proprietarului parte locuitorilor.

În fine valea ce să deschide la pôlele dealului Stan, care e cea mai mare din toate în prevința adâncimei; în această vale sunt făcute iazurile.

Apele — Comuna Bozienii nu pesedă nici un riu, singurile ape care o scaldă, sunt apele de pârâu și iazuri.

Pârăul *Ciorăni* numit și a Velniții, care'și iea nasceră după teritoriul acestei comuni, din isvórele ce se găsesc de o parte și de alta a vâei formate de Chicioara și Cetățuea, care isvoare sunt în număr de v'ro 30 servind pentru băut locuitorilor la munca câmpului. Acest pârâu urmează o direcțiune dréptă de la nord la sud și are o lungime aproape de 2 chil. străbătând valea Ciorănilor. El este un afluent a celui d'întăiu iaz.

Pârăul *Ruginôsa*, numit ast-fel fiind că trece prin satul Ruginôsa își iea nascerea tot de pe teritoriul acestei comuni, mai sus de satul Ruginôsa trece dealungul satului prin mijlocu lui, urméză tot direcțiunea nord-sud aproape paralel cu cel d'întăiu, și după ce face câte-va sinuosități prin frumôsă vale a Ezucanului, merge de alimentéază al cincilea iaz, după un curs aproape ca și cel d'întăiu.

Pârăul *Budeștilor*, ce vine din comuna a căru nume îl pörtă și care nu este alt ceva de cât gârla iazurilor din acea comună, parcurge teritoriul comunei Bozienii

urmând direcțiunea de la sud-vest către nord-est numai vr'o 150 m. și se varsă în cel de al treilea iaz.

Pârăul *Brețcani*, care formeză o mică parte din limita despre nord-ost a comunei, isvorește de pe teritoriul comunei Cârliști, și se varsă în gârla iazurilor după ce udă această comună o distanță de vr'o 250 m.

Iazurile *).—Iazurile în această comună, începând din partea despre nord sunt:

Iazul din grădina caselor D-lui V. Condrea ce este format de pârăul Ciorăni prin lărgirea malurilor sale. Acesta este cel mai mic din câte iazuri are comuna, este mai mult lung în direcțiunea pârăului de cât lat, conține pește și nu are nici o mără pe el.

Urmând cursurile aceluiaș pârău la o distanță cam de 250 m. dăm de un al doilea iaz, situat în mijlocul livezei proprietăței, având în mijlocul său o mică insulă cu arbori. Nici acest iaz nu are mără ci numai pește.

Mergând pe cursul aceluiaș pârău la o distanță de vr'o 500 m. dăm peste un al treilea iaz, care acum e rupt și are mai mult aspectul unei bălți de cât iaz. Mără de pe dânsul e ruinată și pește în el nu se mai găsește. În acest iaz se varsă pârăul Budești.

La eșirea pârăului din acest iaz, face o cotitură spre nord-est, curgând prin o luncă și la o distanță de vr'o 250 m. formeză un al patrulea iaz. Acest iaz are pește și o mără care funcționează.

Al cincilea iaz este așezat la o distanță de peste 250 m. de al patrulea, format prin prisosul apei ce vine de la acesta; precum și din alimentațiunea pârăului Ruginosa.—Este cel mai mare ce se găsește în comună, cantitatea de pește și raci este abondentă, are o mără foarte bună și este cel mai sigur din toate, care poate re-

*)—Peste Mălcov „Iaz“ se numește cea ce în Muntenia numim „Heleşteu“

sista puhoilor. Acest iaz este așezat la întâlnirea vâii Erzucan cu valea ce se deschide la pôlele dealului Stan, Gârla ce ese din el după ce mai udă foarte puțin teritoriul acestei comuni trece în județul Roman. Tóte trefe aceste din urmă iazuri sunt situate la pôlele dealului Stan. Aceste cincî iazuri ocupă un teritoriu de 12 fâci, 47 pj 20 stj.

Pădurile.—Tóte dealurile acestei comuni sunt în parte acoperite cu păduri. Una sută șese zeci și opt de fâci, 64 prăjini este suma lor totală. Ele nu formeză un singur trup, ci sunt separate prin locuri de cultivat. Vom descrie pe fie-care în parte.

Pădurea *Corbóia* situată în partea de nord a comunei, divisată în doué părți: una care privește spre comuna Vălenii tăiată de vr'o 10 ani și lăsată ca să crească, dar nu se va ridica curând din cauza relei întrețineri; ear cea-laltă netăiată de vr'o 15 ani.

Dacă apucăm spre apus de la această pădure trecem prin valea în Gropi (în care se găsește fânașe) suim pe dealul Chiciora, care deal este acoperit mai în întregime cu pădure, continuându-se și în comuna Dragomirești, și este de o desime așa de mare în cat omul a-bea póte pătrunde. Această pădure se continuă asemenea spre sud, în o fâșie lungă și intreruptă de doué poene cultivate: *Cruceru* și poiana lui *Chirilă*. Această pădure în întinderea sa spre sud atinge pe o distanță de un kilometru șoseaua vecinală Bozieni-Talpa. Lemnul ce se afla în amândoué aceste păduri este stejarul, fagul, carpănul și puțin tufiș de alun; dar fagul și carpănul predomină.

Pădurea numită *Huciu*, situată în fața târgușorului Bozieni spre nord est, este situată pe ambele maluri a pârăului Ruginósa; partea din sus este proprietatea locuitorilor din Ruginósa împroprietăriți la 1864; éra par-

tea din jos este a proprietății. În ea se găsește mici poene servind de lânate. Lemnul ce se găsește este fag; însă predomină alunul, de aceea servește mai mult pentru nuele de îngrădit. Mărimea acestei păduri este de 28 fălci 18 pj. 11 stj. p.

Pădurea ce se află pe dealul Stan, în partea despre răsărit a comunei, are o mărime cam de v'r'o 50 fălci și se lăgă cu pădurele Dulceștiu și Brănișteni din județul Roman, precum și cu pădurea Budeștiu din județul Neamț. Acastă pădure acopere cōsta de nord a dealului și o parte din vârful seu. Vechimea arborilor ce se află în acastă pădure se socōte peste 60 de ani. Lemnul ce se găsește în ea este fagul, carpănul, ulmul și stejarul, acest din urmă predomină. Mărimea totală a acestor păduri este de 290 fălci.

Tot la păduri voi raporta și cele două lunci ce se găsesc în sus și în jos celui al treilea iaz câte una, ambele în mărime de 6 fălci. Lemnul ce se află în aceste lunci este numai răchită.

Locuri mlăștinose—Locurile mlăștinose din acastă comună sunt puține la număr și pe o întindere mică. Aceste sunt: mlăștinile ce se află în sus și în jos iazurilor pe cursul pârăului Ciorăni, și partea din jos a văii Erzucan, care începe din sus de podul de pe șoseaua Piatra-Roman și se continuă până la iazul al cincilea. Mărimea acestor mlăștini e de 7 fălci 36 pj și 11 stj. p.

Restul cel-alt din teritoriul comunei este mai mult sau mai puțin șes. Intre aceste șesuri vom însemna: Șesul ce se află între târgușorul Bozieni, satul Ruginōsa dealul Stan și pârăele Ciorăni și Ruginōsa. El e divizat prin șoseaua Peatra-Roman în două părți: partea despre nord se numește *Cărbunărița*; ăra cea despre sud *Sihștea*. Mărimea sa este de 102 fălci. Semănăturile proprie acestui loc sunt popușoiul și or-

zul. Cele alte șesuri sunt mai mici, mai mult prelun-
giri a costelor dealurilor sus menționate.

Acum după ce am descris în mod lizic teritoriul co-
munei, cred că nu va fi inutil a da o lămurire despre
locurile acele, care prin pozițiunea lor ar putea servi
că locuri strategice; fie prin dominațiunea lor asupra
celor-lalte, fie ca pozițiuni de unde să se pôtă îndrep-
ta un atac asupra inamicului

Comuna Bozienii prin pozițiunea sa geografică este
situată cam la mijlocul căii Piatra-Roman (după cum
s'a văzut la începutul așestei descrieri) pe șoseaua ce
unește aceste două orașe care șosea este și drumul cel
mai scurt între ele. Să presupunem un atac despre re-
sărit, orașul Roman atunci de sigur va forma unul din
forturile cele mai puternice în care se va ține armata
pentru a opri pe inamic ca să nu înainteze spre apus
în munții țerei. Reserva de armată ce trebuie să ali-
menteze fortul, în cas de pierdere a trupelor aflate
în el, nu se va pute ține de cât ocupând târgușorul
Bozienii; de unde în cas de pericol va pute sosi la
timp, favorisați de mica distanță (19 kilometri) precum
și de un drum bun.

Afară de aceasta în comuna Bozienii, apa ce se gă-
sește este în abundență, hambare și șuri pentru buca-
te sunt suficiente pentru o trupă de 1000 omeni în timp
de una lună. In cas de retragere a trupelor din fortul
Roman spre munți, aceste trupe nu vor găsi alt loc pe-
nă la Piatră unde să pôtă rezista inamicului de cât în
coprinsul așestei comuni; unde favorisați fiind de po-
zițiunea locurilor, cari predomin șoseaua, pot fi tran-
sformate pe dată în redute (dacă n'ar fi fost făcute ina-
inte.) Aceste locuri, cari predomin șoseaua sunt: dealul
Stan, unde s'ar pute așeza o baterie de artilerie cu
poziție sigură și foarte greu de atacat chiar de cea mai

bună infanterie de ôre-ce cstele dealului sunt frte înclinate. Infanteria asemenea s'ar pute ține cu succes aici de ôre-ce ar fi apărată de întăririi naturale ca arbori, gropi, stnci etc. și în cas de retragere favorisați de păduri, care să continuă cu mici întreruperi pn în șesul Bistrița, unindu-se dincolo cu catena munșilor Carpați.

Cel alt deal Chiciora situat de cea laltă parte a șoselei și pușin mai în urmă de întiul, posedă tot acele avantaje cu singura deosebire că cstele acestuia sunt mai pușin înclinate.

Afară de aceste două pozișuni, mai putem număra între pozișuni strategice: Valea Erzucanului prin care am zis că curge prul Ruginsa. și care se întinde din sus de satul Ruginsa pn la plele dealului Stan. Acest vale este mlștins acoperită cu papură și cstele sunt acoperite de păduricea Huciu. Podul ce se află pe această vale și peste care trece și șoseaua este de lemn și se pte apăra sau de armata din dealul Stan sau de o trupă pusă în pădurice pe cst în fața podului. Este de notat însă că acest pod de și vine în fața dealului Chiciora, dar cu tte acestea nu să pte vede din cauza pduriceii ce se găsește pe cstele vei; totuși acest deal își are privirea pe deasupra pădurii pe șosea pn la o distanș aprpe de Roman.

Cu succes s'ar putea trage focuri, chiar de pe strada principală a târgușorului; și din cele alte strade ale satului, de ôre-ce acest târgușoru se află pe o prelungire a cstei dealului Chiciora ce privește spre rsarit.

Presupunnd acum cea altă ipotes cum că atacul ne ar veni de la apus. Atunci de sigur orașul Piatra ar lua locul Romanului. Fortul ce l'ar forma acest oraș, lar fi pte mai tare de ct cel întiu, aceasta o las pe seama ômenilor competiți: cea ce mă preocupă este

să arăt pozițiunea târgușorului Bozienii în cas când inamicul ar reuși să respingă din el armata.

Terenul Piatra-Roman înclinat după cum am arătat în un alt loc, târgușorul Bozienii este situat pe aesta înclinațiune. S'ar părea la prima dată că târgușorul nu ar pute presinta avantagiul ea în casul precedent, în cas când atacul ar veni de la apus, că nu ar pute servi așa zicând de avant post Romanului, cu toate aceste nu este așa. Cele două dealuri despre cari am vorbit predomină prin înălțimea lor și pozițiunile despre apus pe o întindere de vr'o 10 chil. Ele predomină valea ce se deschide la vr'o 6 chil. de Bozienii și a cărei lărgime este de vr'o 2 kilometri, situată pe teritoriul comunei Bârgăoanii, prin care vale trece și șoseaua Piatra-Roman. În acesta direcțiune ele predomină nu numai șoseaua principală, dar și cele două șosele vecinale, cari să unesc cu șoseaua principală una în târgușor și alta ceva mai spre apus. Cel întâiu deal Stan, predomină șoseaua Bozienii-Budești, care este în legătură cu alte șosele vecinale, și pe cari dacă le-ar apuca inamicul (voind o cale mai lungă) ar fi nevoit să trecă prin apropierea dealului Stan. Cel al doilea deal Chiciora, predomină șoseaua vecinală Bozienii-Talpa în legătură cu Târgu-Neamț. Inamicul apucând acesta cale, ar fi nevoit să trecă chiar pe la pôlele acestui deal. Așa, dar presupunând că inamicul ar apuca de o dată aceste trei drumuri, sau numai unul, pozițiunea târgușorului Bozienii, cu dealurile ce'l înconjoară este avantajoasă.

Clima.—Clima în acesta comună, nu presintă mare diferențe de acea ce se observă în orașele Piatra și Roman, dar să apropie mai mult de cel întâiu. Ploile sunt suficiente; ast-fel că în acesta comună în tot-déuna dacă n'a fost o recoltă bună cel puțin a fost mediocră.

(Va urma)

Congresul Preuților

În No. 1, al acestei reviste, de la 1 Decembrie, anul trecut, am publicat programa congresului preuților, fixată a se ține la 29 Octombrie 1883, ca delegat al clerului din județele Neamț-Suceva, promițând a face, în numeroase viitoare, un studiu asupra fie-cărei cestiuni din cele 14 puncte cuprinse în programă.

Încep deci a'mi îndeplini promisiunea. Înainte de a intra în materia proprie a subiectului ce tratez, voi face câte-va apreciațiuni. Ziarul „România Liberă”, discutând în mai multe rânduri cestiunea religioasă de la noi, cultura preutului și îmbunătățirea stărei sale morale, intelectuale și materiale; indignat de luptele meschine și despotismul clerului monacal superior, iar pe de altă parte, vedând apatia barbaților noștri de stat față cu lupta și mișcarea clericală, de la noi, a zis, cu drept cuvânt: „*Trebue să ne hotărîm odată, pentru tot-de-a-una; avem sau nu necesitate de religie, biserică și cler în stat?*” Dacă nu avem, s'o declarăm pe față, și atunci să desființăm toate instituțiunile religioase: religie biserică, cler, seminariu; să nu mai cheltuim banii țării în zădar, nici să mai înșelăm lumea cu niște instituțiuni și forme ne-trebuitoare. „Dacă însă avem nevoie de religie, biserică, cler, atunci să dăm acestora totă grija, totă desvoltarea și ajutorul ce merită în raport cu importanța lor în stat.”

Nimica mai leal de cât această declarațiune a „României Libere.”

A pune în discuție, că religia, biserica și clerul nu sunt absolut necesare în orî-ce stat, în orî-ce popor,

ar fi ceva absurd, enorm, ar fi a contesta că lumea există! Istoria întregii omeniri, viața tuturor popoarelor, începând de la starea lor sălbatecă, barbară și până la culmea dezvoltării civilizației, toate probază necesitatea religiei în sinul fie-cărui popor, fie cărei națiuni, fie-cărui stat, căci ele n'au existat un moment fără religie, cult și cler.

Celebrul și învățatul Voltaire a zis „Dacă D-zeu n'ar exista, omenit ar trebui să-l inventeze. Tot așa putem zice și despre religie, că dacă ea ar lipsi din sinul unui popor, acel popor este împins naturalmente să-și facă, să-și inventeze o religie.

Religiunea apoi, are un scop *Etic* în omenire și în fie care popor a parte: *moralitatea, umanitatea sau cultul tuturor virtuților.*

Dar legile penale și civile ce urmăresc, sau care este scopul lor final? Negreșit moralul, umanitatea, practica virtuților în omenire și între persoane aparte. Însă pe când legile caută a moraliza pe om, a-l aduce la practica datorii prin amenzi, pedepse materiale sau corporale, prin închisori, prin răpirea libertății; religia, din contra, caută a aduce pe om la practica virtuților a-l abate de la rele, prin puterea sfătuirii, a convingerii și, ceea ce nu poate face legea, religia izbutește: probă esemplu preutul Mateu din Irlanda cu bețivii; probă introducerea cultului, civilizației, prin religie la popoarele, triburile cele mai sălbatece; probă legătura puternică ce constituie religia în orî-ce popor; probă, că, cu stătuirile bazate pe religie, mai ușor putem aduce pe om, pe popor la cunoșterea unui reu, făcându-l a se îndepărta și a practica virtutea.

Unii pretind, susțin că *Conștiința* trebuie să fie religie fie-cărui om și că, prin urmare, religia scrisă *ca rațiune de stal în un popor*, urmează a fi părăsită; și, ca atare,

desființarea bisericilor, clerului, școlilor bisericești și a orî ce cult religios!!!.....

Timpul, ca *toți omenii* să aibă de religie *Conștiința*, dacă va veni vre o data, este foarte departe

Pentru ca omul să p^otă ave de religie *Conștiința sa*, se cere, pe lângă o dezvoltare a facultăților sufletești, să aibă o creștere îngrijită, să aibă format bine caracterul, să fie bine deprins cu practica tuturor virtuților, așa ca t^otă activitatea sa să fie condusă de conștiință; atunci acel om are t^otă pregătirea de a ave *Conștiința* de religie.

Este însă posibil ca *toți omenii* să aibă o creștere și o învățatură egală, pentru ca conștiința să le serve de religie? Eu cred că nu se p^ote aceasta; starea de cultură și civilizație a celor mai înaintate pop^ore, ne arată ac^osta, adică, că nu p^ote exista un popor, o națiune, orî cât de cultă ar fi, *fără o religune scrisă*

Conștiința va servi de religune individualităților, și, aci, în număr mic; colectivităților, greu, dacă nu imposibil.....

Pentru ca cineva să aibă conștiința de religie, nu este destul să fie învățat, luminat; ci trebuie să aibă și caracterul, voința bine formate și deprinse la practica virtuței; câți omeni culți, nu se ved înmorali, din cauza lipsei de creștere, precum și câți creștini nu sunt rei creștini, din cauza lipsei de creștere, lipsei de păstorii luminați și morali?

Dacă Iesus Hristos a zis Samaritencel: „Va veni vremea, când nici în Ierusalem nici în muntele Garizim nu vă veți închina ci vă veți închina Tatălui, în tot locul, cu spiritul și adevurul.” Prin aceste cuvinte Hristos nu zice că conștiința să serve de religie; aci este vorba de cult, de închinare, și Hristos zice că, învățatura, ce El o dă omenirei, nu este legată de loc, ci

permite omului să se închine lui D-zeu, să-și manifeste credința sa, în ori-ce loc ar fi; aci, *este vorba de credința și cultul individual*, pe care omul, după învățătura lui Hristos, poate să le exercite în conștiința sa, în fie-care loc. Noi însă privim aci religia ca o necesitate atât individuală cât și colectivă pentru popor constituit în stat.

Să ne pînem în ipoteză că, în un moment dat, am declarat în țara noastră, *religia conștiinței* în locul *religiunii scrise*. Oare atunce religia conștiinței, rigidă, fără forme impunătoare și atrăgătoare ar fi în stare să umple haosul făcut prin disparițiunea religiei scrise? Ar fi în stare să deie poporului mîngăierea și consistența ce-i-o dă religia scrisă? Eu cred că nu; cel puțin pînă acuma nu s'au făcut de nici un popor cu *mente sănătoasă și în stare normală* aceasta încercare. Ba au făcut'o Francezi în timpul revoluției celei mari, de la 1789, însă n'au putut să dureze nici trei zile D-zeul și religia rațiunii declarate de Ei!.....

Necesitatea religiei scrise și pentru individ și pentru popor, fiind absolută, religia conștiinței, pe de altă parte fiind ceva mai mult individual, o cestiune *de un viitoriu foarte depărtat*, dacă nu imposibil, și neputincioasă de a suplini religia scrisă, datorită fie-cărui cetățean, este de a lucra pentru întărirea religiei în stat, pentru crearea tuturor instituțiilor necesare susținerii religiei, pentru formarea personalului necesar la predica religiei, moralei, efectuarea cultului și tuturor cerințelor religioase.

Partea internă a religiei, partea sufletească, așa zicînd, este credința în D-zeu, iar partea esterióră este iubirea, adică moralitatea, practica virtuților atât civice cât și umanitare, precum și efectuarea cultului.

Locul unde se efectuează cultul și tóte tainele religi-

unei, se numește biserică; persoanele chemate a predica poporului religiunea, moralul, a efectua cultul, se numesc *ierei sau preuți*.

Prin urmare religiunea scrisă și cultul său, fie public fie privat, sunt legate de biserică și preuți, principalele și singurele organe, prin care credincioșii își manifestă posesiunea religiunii și cultului prescris de ea.

După cum nu poate exista scôlă fără local, elevi și învățători; după cum nu poate exista armată fără soldați și grade, tot ast-fel nu poate exista religiune scrisă și cult public fără biserică și preuți.

De aci naște necesitatea bisericeii și preutului, de aci cerința, ca preutul să fie luminat, moral și independent.

La noi, preutul și clerului în genere nu li s'au dat în trecut nici o cultură, nici o dezvoltare, nici o independență ca să fie la înălțimea misiunii.

Abia la 1804, nemuritorul mitropolit Veniamin Costache înființază seminarul Socola, pentru formarea de preuți luminați.

Acest seminariu, în succesiunea timpului, a mers progresând și îmbunătățindu-se, după barbații ce i-au avut în fruntea sa, unii ca organizatori precum Veniamin Costachi și Asachi; alții și ca organizatori și ca profesori, precum: Suhopan, frații Scribanești; însă în urmă ajungând în capul acestui institut ômeni, unii culti, însă plin de invidie, ură, iar alții ignoranți, ne destoinici, au ruinat institutul așa, că astăzi este mai prost de cum erau scôlele catihetice.

Este adevărat că seminarul Socola, în cât timp a avut în fruntea sa, fie ca conducători, fie ca profesori, barbați capabili, devotați și zeloși, au dat o sumă mare de tineri destul de bine și solid instruiți.—Dar aceștia s'au făcut preuți? Nu. Toți au alergat, partea cea mai mare, la profesorat. Nu este oraș, nu este sat

nu este gimnaziu, liceu, seminarium, unde să nu fie profesori și tineri eșii din seminariul Socola. Sunt o mulțime de tineri, astăzi doctori în medicină, în litere în știință, în drept, ingineri, avocați etc. cari fac lauda țării și școlii ce i-au produs; toți aceștia sunt fiii seminariumului Socola.

Cât de mult câștiga religia și biserica noastră, dacă aceștia se făceau preuți. Nu s'au făcut fiind că nu le era asigurată existența, ci erau și sunt lăsați la mila poporului, să trăescă din colac, colivă etc. Acei medici, ba chiar ignoranți, acei cari nu mai găseau nici un mijloc de existență, acei care abia aveau patru clase seminariale, unii ca aceștia s'au făcut preuți, mulțemindu-se a trăi din mila poporului, luând preuția ca mijloc de existență, ca *meserie*, iară nu ca *missione*.—Iată una dintre cauzele principale ale decăderii clerului laic! Iată pentru ce avem un cler atât de ignorant și mizer. Iată pentru ce și religia, moralul sunt căzute în popor; după cum îi păstoriu și turma, după cum îi dascălul și școlarii. Dacă câți-va dintre tinerii buni și cu știință de carte s'au făcut preuți; unii au capatat posturi de profesori, catiheți; alții au capatat câte un post bine salariat pe la bisericile statului sau catedralele de prin orașe, acolo, unde au putut și ei a se strecura printre clerul monahal, căruia îi erau și îi sunt date toate onorurile și vișelul cel gras!

Este însă și un forte mic numer dintre tinerii eșii din seminariul Socola, cari intrând în cler s'au ridicat la înaltele trepte ierarhice; dar aceștia mai întâi au trebuit să renege societatea, familia; să se lepede de tată, mamă, frați, surori, rude; să se lepede de lume, să-și schimbe numele: *să se facă monah*: poartă către clerul înalt. Iată deci și aceștia cu ce sacrificiu și înădușire a conștiinței au putut să ajungă ceva, intrând în clerul înalt.

O adoua cauză decî a decăderei clerului, mai ales sub raportul desvoltărei, este și scisiunea, ce există în cler: *cler laic* și *cler monachal*; cel întăi are tôte datoriile, cel al doilea, tôte drepturile.—Dar chiar în această stare de schismă, întrat'au în clerul înalt macar persoane învățate, cu studii teologice? Nicî de cum—Ce studii înalte, teologice, limbistice, filosofice au mitropolii și episcopii noștri, afară de.....*rari nantes in gurgite vasto*. Cred că a ceti ceaslovul, psaltirea, mineile, a cânta bine cele 8 glasuri, a se lepada de lume, a se face călugăr, nu dă dreptul, după învățatura apostolului Pavel, nimăruia să fie arhereu, episcop, mitropolit, precum au fost și sunt la noi o mulțime.

Ast-feliu fiind situațiunea clerului în țara noastră, era imposibil ca să nu ajungă în starea păcătösă, în care se află, și de aci era imposibil ca să nu scadă sentimentul religios și practica moralei în popor.

Germeii instituțiunilor liberale, culturistice și umanitare, de care ne bucurăm astă-zi, au început a se arunca în ogorul poporului Român, de pe la începutul veacului prezent. Ele, prin grădinari înțelepți, activi, zeloși, ce s'au ivit din timp în timp, au ajuns la starea cöptă, și acuma pot resista tuturor vicisitudinilor vremii. Clerul în genere, de și n'au ramas de tot în urmă, cum era înainte de 1800, însă nu s'au ținut paralel cu desvoltarea și imbunătățirea celor alte instituțiuni, din care cauză au ramas în urmă și suferință.

Cauzele sunt: 1). Lipsa de barbați învățați, activi și zeloși atăt în clerul înalt cât și în clerul laic 2). Schisma între clerul monacal și cel laic; toți tinerii capabili au fugit de clerul laic din cauza lipsei de existență și perspectivă de înaintare. *Fie-care soldat pörtă în ranșa sa decretul de general*. Preutul laic ce pörtă? Inchiderea carierei și mizeria.....

3). Lipsa de credință și religiozitate a conducătorilor

poporului și a celor mai mulți dintre barbații culti și cu influență în stat, mulțemită unei creșteri nereligioase, antinațională și cosmopolită, și 4), absorbirea întregii activități a barbaților noștri de stat în emanciparea noastră politică.

Este dar timpul să ne ocupăm de consolidarea religiei, de o cultură întinsă a preutului și de asigurarea sôrței materiale.—Religia și cu clerul așa simplu cum l'am avut, ne-au conservat naționalitatea, limba, moravurile: Să'i plătim ce îi suntem datorî, căci în viciatitudinea timpurilor, cine știe, ce ni se mai pregătește. Starea de cultură a poporului fiind înaintată, să punem și pe preut la nivel sub toate raporturile. *Acestea sunt cauzele ce au dat naștere congresului preoților iar scopul activității sale este: ridicarea clerului laic sub raportul dezvoltării intelectuale, morale și asigurarea existenței.*

I. Negre

(Va urma).

DOCHITA

(Urmare)

V.

Domnul Archivărescu era holtei tomnatic, cu barba în doi peri, cu ochiul stîns, slăbănog la trup, dar în fața lui tot mai păstra o frumuseță vestejită. Caracterul lui era prefăcut, ave multă umbră la cuvânt ca și la fapte. Drept învățătură ave numai patru clase primare dar în schimb făcuse o lungă practică atât în slujbă cît și în viața lui.—In vremea aceea ca și acuma, cancelariile erau un fel de școli, din cari se ridcau tinerii practicoși.

Era de ajuns să fii supus și ascultător, să lingușăști pe superiorii tăi, să ascunzi și să tăgăduiești tot cea ce vedeai că se petrece

ce în cancelarie și treaba mergea strună.—Cum a făcut cei mulți așa făcu și Archivărescu, dar Archivărescu era meșter și prefăcut băet, zimbea când trebuia, și știca să fie mare cu cei mici și mic cu cei mari, doară așa 'i era învățătura —Vieța sa și-o făcuse în cele mai josnice pitreckeri și drept laudă, acum o istorisa și la alții.—Iubise femeii măritate, înșelase fete nemernice, cheltuisese averea ce o mai avusese, într'un cuvînt să tăvălise în cele mai de pe urmă injosiri și acuma la vrîsta de trei-zeci și cinci de ani era veșted și putred, îmbătrînise fără vreme.—Multe ori gîndise Archivărescu să se insoare, dar earăși să răsîndea, a'și schimba viața ce o deprinsese era ceva greu; dar acuma îi venise vremea, după cum zicea el, ș'apoi avea nevoie de bani și sprijin, iată era cel hotărî să se ducă'n peșit, își pusese el ochii pe-o fată. Dar Archivărescu dansa încă bine în saloane, făcea încă curte la duduși, juca galant cărțile cu cucoanele, și le spunea în treacăt și cîte un cuvînt de amor, era tain băet. El întrecea mulți tineri, de sigur, nu era sincios și rușinos știea cum să iec treaba, vorba lui era cu două înțălesuri, îndrăsneș și glumeș, într'un cuvînt era tain băet, bine îi zicea cucoanele.

Numai două săptămîni trecuse din cîșlegi și Archivărescu era logodit, și încă cum, logodnica lui era tînără și frumôsă, nu de mult eșise din școală, cu bani și sprijin.—Cel întăi cavaler mai îndrăsneș ce i se prezentase fusese Archivărescu, lucru nu fu greu să 'i placă. Dacă alți cavaleri erau, în advăr, mai voinici, mai învățați, mai cuminiți; dar nu jucau așa de bine, nu știeau să se prezinte cu atîta îndrăsneală, nu cunoștău regulile de etichetă, în sfîrșit nu plăceau atît damelor și nici fetelor.

—In adevăr îi cam trecut Archivărescu, ziceau părinții logodnicei, dar jîcă bine și 'i vesel.

—Nu 'i învățat și nici parcă tocmai sănătos, zicea domnișóra, dar îi frumușel, știe să se prezinte, și apoi toate femeile îl iubesc.—Lui Archivărescu încă îi venise fata la socoteala, nu fiind că 'i plăcea căci iubise el multe în viața lui și acum frumuseța nu mai avea nici un preș, dar fiind că 'i vinea la socoteală.

Cu'n pas repede și nervos, cu țigara între dinți Archivărescu să preumbla în oada lui și își ținea următorul monolog.

—In advăr Domnișoara îi plăcută tînără în pare că 'i și cam iute Hm! Văd bine că are să mă schimbe, are să'mi pue în scurtă vreme o pereche de coarne, de acele care am pus și eu la mulți alții. Mă simțesc cam slab... Ei șapoi, dar are în schimb cinci mii de galbeni zestre și un spate lat la București, cineva trebuie

să se îngrijască și pentru bătrânețe. Dar dacă mă va schimba un pășito. Să fac acest pas, să jărtfesc libertatea me și ea să mă... și Archivărescu să opri în mijlocu casei cu fruntea încrețită, era gânditor. Dar la dracu, de voi scapa încă o dată chil.pirul din mână nu'l voi mai ave, și Archivărescu făcu un semn din mâna care arata că era hotărît.

Pentru dînsul amorul era o copilărie, familia gospodărea, cinstea, deșertăciuni bune ca idialuri, dar practica iată ce striga vechinic Archivărescu.

Bani, sprijin, femei, iată cuvinte la care el se închina, iată pentru ce se însura.

Nunta să făcu și Archivărescu era om însurat.

Trecură două luni și noua viață i se urîse lui Archivărescu. Cînd eșea cu femeia lui, numai era glumeș nici nu mai umbla elegant imbracat, nu juca, și toată plăcerea sa și-o pusese în a fuma țigară și a juca cărți. Cu femeia lui vorbea rar și era serios, îi plăcea să iasă mai mult singur.—Tot deauna ocupat, tot deauna gînditor, ziua la afaceri, sara la cărți. Cînd șidea acasă era pusosomorf, sau să văita de slăbăciune și dureri.—Casa lui era o apărerie, femeia lui o îngrijitoare, care asculta gemetele unui om corupt de boli și hursuz de suferinși. Aceasta se numește căsătorie, gospodărie, familie. Făcea și Archivărescu cea ce fac mulți alții. Aceasta-i societatea noastră civilizată și educată.

Iarna sosise, noaptea se mărise și Archivărescu plihitisinduse a căsă să ducea adesa la cafene spre a'și omori urîtul. Femeia lui rămîne singurică și gîndia, gîndurile o luau și inima i se întrista, îi părea rău după trecut, îi era urît.—Adese chema sluga să'i spun povești.—Stăpîna în pat, sluga așezată jos pe covorul de la capîtul crivatului, spunea povești.—Aceasta era noua educațiune și direcțiunii ce un bărbat trebuia să dea femeii lui. Faptul nu'i rar în societatea noastră. Dacă mamele sau soțiile nu joacă cărți, de sigur fac altă ceva, dar nici o dată barbatul nu era îngrijirea femeii sale.

—Spune'mi viața ta Dochitza, zise odată femeia lui Archivărescu, într'o sară cînd era singură în casă și cînd afară șuera vîntul și viscoala omătul.

Dochitza jos la picioarele stăpînei sale, cu un glas dulce și mîngăios, cu ochii ei negri mari ațintiți la stăpîna sa, a doua nădejde a ei, cu fruntea încrețită și serioază, cu un aer solemn, și cum ar fi voit a descoperi niște moaște sfinte, începu a po-

vesti viața sa.—Spunea de copilăria ei, de belșugul în care trăise, de părinții ei, de moartea lor, de suferința ei, de nădejdea ei la Piatră. Cum venind la târg și aflînd de plecarea fratiului seu în război, plînsese și bocise pe toate ulițile. Cum rătăci două zile prin târg fără a avea nici un ajutor, flămîndă și fără speranță, cum în fine fu adusă de cătră un om necunoscut la Archivărescu și tocmită de dînsu ca slugă. Plîngea Dochița și plînsul îi îneca cuvintele și îi întrerupsese istorisirea.—Și stăpîna plîngea, istorisirea Dochiței îi trezi suvenirile, cuvintele ei aveau ceva atît de drept și adevărat, încît peptul ei suspina fără voce, ochii ei varsau lacrimi, și plînsese și plînsese amîndoa pînă tîrziu tare. Era ceva comun care le lega, suferința și căința.

VI.

De cît-va timp Archivărescu înghia mai des pe simeia lui la sindrofii, jocuri de cărți, la bal, la teatru, ori unde auza că să pîtrece, o înghia, o poștea, o ruga. Dar, o ducea și numai el nenorocitul nu putea sta lîngă dînsa, tot-dea-una avea treabă, tot-dea-una afaceri și interese, tot-dea-una ocupat. Dacă să întorcea spre a lua pe femeia lui, asta era noaptea foarte tîrziu, și în destul de tulburat și neliniștit. Mai întăi străinii apoi familia și în sfîrșit femeia lui, lua în bagare de samă această nouă stare a lui Archivărescu. Se întrebau cu toții de pricina acestei schimbări, nime nu afla, nime nu știea adevărul.

Dar Archivărescu era cuprins de patimi arzătoare, el care dăduse tot-dea-una drumu poștelor sale pînă la cel din urmă grad, acum nu putea face alt-seliu și nici putea să se împotrivească deprinderilor lui.

El iubea pe Dochița, servitoarea din casă.

O iubea ca un ștregar, ca un desfrînat, cu o patimă dobitocească care nu o putea înfrînge.

Bani, tăgăduinți, daruri, totul îi era în zadar.—Dochița era cinstită.

Dar cu cît Dochița se împotrivea mai tare, cu atît furia patimei creștea în Archivărescu, cu atît poșta lui se indoia, cu atît mai mult la vederea Dochiței ochii lui scînteiau mai tare, nările i se mărea, iar respirația i se îngreua.—Era un cîine fără rușine, tîrît de patimi și obrăznicie.

A ajuns la siluire și dacă nu isbutea în mișelia lui ar fi fost în stare să ajungă la crimă—Vechile lui patimi să trezise întocmai ca și la tigrul îmblînzit care tot și cîte-odată

a-și rînji dinții așa de salbatic.—El nu să putea împotrivi, numai era el, era tîrît de o poftă peste vroința lui, era un sclerată satisfăcut.

Femeia lui simțise, familia înțelese, și Archivărescu era bombardat din toate părțile, i se făcu morală, i se ținu discursuri, femeia lui se simța lovită prin un schimb atât de nepotrivit dar Archivărescu era surd, nici ambiția, nici rușinea, nimica nu'l trezi din visul lui de patimi. Cînd auzi de disfacirea căsătoriei, de retragerea zăstreii și a protecției, făcu o mișcare ca cum s'ar fi pîzuit de mușcătura unui șarpe. La ideea că va perde zestrea, Archivărescu își reveni în simțire, se trezi; atunci văzu primejdia, atunci simța greutatea pacatului lui —Acuma era minutul greu pentru Archivărescu, trebuca un plan, o tactică. El s'a pus pe lucru.

Archivărescu era vărsat în meșteșugul prefăcătoriei și știa cum să apuce treaba, era un vechi soldat în afaceri de aceste și în tocmăi ca și calu de la pompierie, care la auzul goanei se pregătește de fugă, tot-așfel și el se pregătia de atac.

Femeile sunt așa de slabe și lesne crezătoare. Cîte-va vorbe dulci cîteva scene amoroase sunt de ajuns a împaca pe cea mai vajnică dușmancă. Nu s'a desființat încă vechea școală cu te iubesc în ger scump al vieții mele, stelușă, fluturaș, amoraș, etc. complexitate cu căderea într'un genunchiu. Tablou! Nu s'a desființat vechea practică de saloane, întrebați pe cavaleri dacă nu de multe ori le-a folosit, da, ei vî vor încredința.

Iată la ce ne duce o falsă direcțiune din școlile noastre publice și private. Directoarele, profesoarele și pedagoagele din internate nu se silesc a forma inima și capu tinerilor eleve, care trebuie să cunoască încă din școală a da unui barbat dreapta lui valoare. Adivărul trebuie cunoscut și spus în față, atît la elevi cît și la eleve numai așa ne vom pute cunoaște. Nu cu studiul complimentelor înaintea oglinzii, nici cu învățetura modelor cu corseturi și arta de a se găti, o fată va fi serioasă și va ști a preferi un barbat —Iată pentru ce sunt atîtea divorsuri, iată pentru ce azi familia este o parodie și căsătoria o speculație.

Nu aceasta este menirea tinerimei însărcinată cu progresu —In locul ocupației de jucuri de cărți, dans și alte de asemenea, ar fi preferabil să vedem pe mame alăptîndu-și copii și cetînd la aceeași masă cu bărbatul ei, interesînduse de progresul științei și al omenirii.—Care barbat nu s'ar simți fericit cînd femeia sa l'ar în-tovărăși cu plăcere în studiile sale, în scrierile sale, în ocupații

unea sa?—Dar ne am îndepărtat cu totul de la mica noastră istorică.—Să revenim.

Am zis că Archivărescu se pusese pe lucru, spre a împăca treaba, așa se și împlini; totul intra în liniște și pace, cu prețul ca Archivărescu să nu mai tocmească slugi tinere.

—Ce vrei, zicea el, barbatul trebuie să cedeze câte-odată limeii.

—Dochița înse remăsese pe drumuri, bătută, siluită, ruginată, iată prețul pentru care slujise ia.—Se înșală cei ce susțin că s'a desființat robia.

Cu capul în gios, cu lacrimile pe obraz, cu pasul încet și șovăitor, rătăcea Dochița pe drumuri, fără ajutor, fără putere de rezolvare, fără mângieri și nădejde. Inima ei să strîngea de durere. Acum nu mai lupta cu trecutul și pentru altu, ci cu prezentu și pentru dînsa, pentru cinstea ei calcată în picioare de cel întâi ciocoiu.—Rușinea și ciuda îi ridica singele în față și îi usca lacrimile pe obraz.

Dochița agiunsesese pe malul Bistriței, lângă o gramadă de chereste căzu obosită de suferință și rușine.

Priveliștea era mîndră și locul singuratec.—În față muntele Cernegura coperit cu verdeață, înalt pînă în cer, jos Bistrița încingea coasta muntelui, sus cerul roș, soarele asfința.

Cu fața ascunsă între mîni, gîndea Dochița și gîndul ei sbura fără de margini. Blăstăma minutul cînd se hotărîse să plece la Piatră.—Vinise să găsască ajutor și mîngiere și nu întîlnise de cît rușine și înjosire —Ah! Oraș, oraș! amară amăgire pentru cei săraci

Ar fi dat viața să și răsbune pe ciocoiul nelegiuit care o siluise, ar fi preferit moartea pentru prețul de a șterge rușinea, dar nu avea putere nu avea sprijin, toți al ei murise.

Iată cum săracul îi nevoit aș înăduși nedreptatea, iată cum cei avuți necinstesc pe cei săraci, dreptatea și cinstea sunt la dinșii deșărtăciunii.—Ah! bogați bogați! credeți că veți cumpara și adivăzul cu bani? Ast-feliu gîndea Dochița, ochii ei scînteiau de mînie și mîna ei strîngea fără voe un bolovan de piatră, era gata să avîrle în capul ciocoiilor care siluesc fetele, care mîncă dreptul seracilor, care n'au Dumnezeu nici suflet, talhari cu drepturi, bogați vrăjmași ai celor săraci.—Dar mina ei slăbește, capul îi cade pe pept, nu mai are putere de cît să plîngă.

Vintul răce al sărei răcoria fața Dochitei. Murmurul valurilor să'ngina cu suspinul ei. Din depărtare se auzea din cînd în cînd

vuetul tîrgului adus de vînt. Dochîța întorcea capul cu grîză, abî la tîrg, la tîrg, murmură ea și mîna sa strîngea bolovanul, singura ei armă de resbunare.

Noaptea înegrise munții și ascunsere priveliștea cea mîndră. Bietrița numai murmură, ea gema și se mișca ca un balaur în întineric, tăcerea era adîncă și vîntul sufla mai rece.

Dochîța să înfiora. Acest loc care pînă acum fusese poate un altar la care Dochîța își plînsese durerea ei, acum și el era firos ca și tîrgul blestemat. Dar frica creșten și Dochîța fu nevoită să părăsească singuratatea, trebuia să se întoarcă în tîrg.

A doua zi Dochîța rătăcea prin tîrg. umbla în voia întîmplărei, lără a ști ce caută, fără a ști unde merge. Se opri înaintea magaziiilor și privea dar gîndul ei sbura, cîte o dată, departe mult departe, la satul ei, la trecutul ei. — Dar ziua era jumătate, soarele era la chindie.

Dochîței îi era soame, întră în o crișmă — Pe cînd Dochîța la o masă de lemn unsuroasă mușcă o mîină de brînză cu o jumătate de pîne, o femeie naltă la trup, slabă la față, cu figura lungă și osoasă sbîrcită și galbănă, cu nasul ascuțit, cu ochii mici albaștri, cu buzele subțiri, cu înfățișarea respingătoare, se aproprie de Dochîța, și cu un zimbet prîfăcut cu voacea răgușită și suerătoare îi vorbi cu un accent jidovăsc.

— Mi se pare că nu ai stăpîn, dacă dorești a cîștiga bani mai mulți cu muncă mai puțină, vei merge cu mine. Dochîța se trăsă înapoi cu un pas, aceasta fimeie și vorbile ei avea ceva așă de străin, ceva care îi facea frică. — Dar bătrîna zimbi așă de viclean, arătîndu două rînduri de dinți ca de cioaric.

— Da copila me în vei mulțnmi mai apoi, de binele ce vroesc a'ți face, vei cîștiga bani, vei ave rochiți frumoase, vei purta cordele și mărgelile felurite, vei ave ciuboțele de care port cucone, nu'ți va fi urît și vei ave tovarășe; în schimb vei face puțină treabă, zic zeu. Tu ești tînără și frumoasă îți prăpădești degeaba vremea sub niște strae atît de proaste.

Dochita să înfiora de atîtea sîgăduinți, se uita țintă la aceasta ființă care păre că'i voești a'i da ajutor cu atîta buna vroință, capu ei să învîrtea.

Dar bătrîna se apropia de dînsa și îi întinse o monedă de cinci lei.

— Ține fata me, aceasta este o arvonă, vei ave mîncare, strae, locuință, toate cele și parale, haide mergi cu mine, în vei mul-

șumi zic zeu, și bătrîna apucă cu mîna ei răce și osoasă bărbia Dochiței.

Era satan adiminitor, tenta îngerul nevinovat și cast.

Dochița trăsări fără voi, dar plecă. Mergea încet și nehotărîtă, voia chiar să se întoarcă și să fugă de lîngă aceasta bătrîna, care era așa de urîtă.

— Fata me spune'mi cum te chiamă?

— Dochița! răspuse fata cu un glas încet și tremurător.

— Ei bine dragă Dochiță urmă bătrîna, măsurînd cu ochii ei ea de buhnă fata care tremura, tu crezi că ai nevoi de vre un ajutor, atunci or ce'ți va trebui vei cere. Și în acest timp coti pe hudița de la stînga otelului Bistrița. Dar, vei cere, cu îți voi da tot ce'ți va trebui. Poate ți a făcut cineva ceva, cu te voi resbuna. Atunce Dochița să uita șintă la acest drac de babă, care ghicea toate, știea toate. Ochii ei să mări, fața ei să înroși.

— Da imi vei da ajutor, zise lata cu hotărîre.

— Desigur, dac'am zis.

Baba înțelese tot, era stăpînă.

Agunsese acu în fața unei case tupilate, cu fereștele mici, cu perdelele roșie, și de o înfășurare posomorită.—Hudița era strimptă și intunecoasă.—Intrară pe o ușă îngustă, pragul de sus mic cel de jos ros.

VII

Două zile în urmă, Dochița se schimbase ca și un gîndac de matasă. În loc de catrinți purta o rochie albastră odată garnită cu atlas, în loc de opinci era încălțată cu ciuboțele de brunel cu călcăi nalt. Cu două cozi pe spate legate cu o corde roșie, cu mărgelile la git, cu cercei în ureche, albă la față. Nu era Dochița; schimbarea era așa de mare, încît nu o mai cunoștea.

Intristată era fața ei și suspina amar, se cunoștea că suferă. Era ca un brad răsădit în șăș.—Nu știa unde se află, dorul de resbunare o orbise.

Nu era singură mai erau și alte fete asemenea îmbrăcate, care toată ziua șideau, rideau, vorbeau, cîntau, fumau, dar nu făceau nici o treabă. Trecuse o săptămînă și bătrîna satan adminitor dădu multe sîturi Dochiței. O învașase cum trebuie să se poarte cu coconașii cari vineau noaptea pe acolo. O silea să asculte vorbele și cîntecul cele mai rușinoase ce se cîntau acolo, în tr'un cuvînt o învâșta să se supue la tot ceea ce să făcă — Dar Dochița timidă și rușinoasă tăcea și suferea. Cea ce o ține era că bă-

trîna îi făgăduise că unul dintre coconaşii cari vineau mai des pe acolo o va recsbuna, pentru aceia bătrîna îi zisese să se poarte bine şi să se lese la boerii cari fac cinste. Videa Dochiţa venind fel de fel de oameni, tineri, bătrîni, ţivili, militari, însuraţi, holtei, şi nu înţelegea aceasta amestecătură de vreste, de poziti chiar de limbi, acest infern unde ziua era noapte, unde noaptea era zi — Sa furişau în întuneric, vineau tupilaţi, încetişor şi cu pu-ză, dar vineau pentru a pitrece cîteva momente în cele mai ruşinoase vorbe şi fapte. Dacă ea tăcea, era observată de madama, aşa zicea toate fetele bătrînei, trebuca să vorbească, să rîdă, să cînte să sară, în gîtul domnilor cavaleri, la însuraţi, la bătrîni, la tineri, la creştin la jidan, indiferent de persoană, de vrîstă de frumuseţă. Aşa zicea madama şi trebuia să se facă. Madama avea nişte ochi aşa de ameninţatori, şi trupul ei nalt şi subţire, era aşa de fioros. Madama vorbea Leşeşte şi învăţase şi pe fete cîte un cuvînt, care le aducea aminte fetelor să nu se zăbovească aşa mult cu improvizaţii lor curtezanî.

Dar în casă era scîmnav, dacă erau multe odăi, ele erau deap pârîite cu scînduri văruiite, toate erau goale, pustii, mizeric. Era aşa de trist şi îngrozitor ziua, în cît îi venea să plîngă, să fugi speriat. Dar nenorocitele bucate nu aveau vreme să vadă această mizerie la lumina zilei.—Zdrobite de somn şi osteneală dormeau agitate şi bolnave pînă sara, cînd madama striga la diușele cu glasul ei de cocovea.—

În acest mizerabil şi deprevat loc adese ori domni noaptea tîrziu vineau să petrecă un cîas mai mult.—De pe scaunele de matasă din salonul luxos şi elegant îmbrăcat, de lingă doamna cu rochia de atlas, parfumată şi bogată cu care vorbise atît de politicoş şi naiv, venea tinărul cavaler în acest nenorocit loc şi prefera a pitrece un ceas în chipul cel mai bestial, lingă cea mai nenorocită fiinţă din lume.—Aceasta 'i cel întăi pas al cavalerilor înaintea de a se însura.

Dar tot secretul acestei profanari a numelui de om, este numai banul nevoia şi lipsa de o poziţie socială pentru femei; pentru barbaţi lipsa de o educaţiune serioasă şi falşa direcţiune pe care lunecă societăţile actuale.

Gr. I. Alexandrescu

(Va urma).

Amintiri din o călătorie

(Urmare)

În dimineața zilei a treia, ne îndrumarăm spre Sihla, pe poteca ciungilor, care e cea mai scurtă și cea mai practicabilă. Dascalul Alecu din Varatec era călăuzul nostru. Fînd că trecem peste Ciungi, nu e rău să amintim, că micul platou ce se deschide pe vîrfurile lor, oferă locuitorilor din vale una din cele mai obicnuite și desfătătoare primblări; s'ar zice că natura au imprimat aici o dulce și primăvăratică sărutare pe sinul munților ernatici și neguroși, ci că, sub această sărutare de nesfârșit amor, au resărit, că prin termec, milioanele de flori strălucitoare, ce acoper terenul atît de dulce undulat, că sub ea s'a născut acea lină și răcoroasă adiere, ce vecinic suspină în acest loc, și ca pâlcurile de mesteacănî cu ramuri despletite și cu trunchiuri de argint, nu sunt sămănate, ici și cole, de cît spre a chema pe drumetul obosit, să guste, pe un așternut de flori, o minută de visuri și de amor; o Armidă sau o Alcina n'ar fi alcătuit mai bine grădinile lor fermecate; și apoi, cine n'au auzit în acest loc, pe greerul șuerător și pe cosașul răgușit, locuitori neveduți ai mișteii uscate, cîntându-și eternul lor cîntec, sub mezul zilei înflăcărat, cine n'au auzit aici pe gaița gâlcevitore certându-se cu o altă pe crînga vre unui fag, acela de sigur, n'au avut prilejul să audă cel mai dulce și mai armonios concert, pe care artiștii naturei îl esecută pe niște note necunoscute încă în scara muzicii omenești; în asemenea împrejurări, Paganini ar ceda unui greere, Verdi unei gaiți, și Mozart unui cosaș! Și vai de acela ce-ar lua apărarea celor d'întâi! Ar păți pôte rușinea lui Midas.—Ast-fel, orî cine trece prin Varatec trebuie să viziteze Ciungi, căci alt-mintrele se considera tot așa de profan, ca și un turc care n'au mers la Mecca, macar odată în viața lui; și acesta nu pentru rezo-

nul că s'ar afla aice mormîntul vre unui profet sau profetese, dar pentru rezonul că locul despre care vorbim e un mic paradis, unde crește, nevăduț pôte, arborile cunoștinței binelui și reului. . . . . Căți Adami și căte Eve nu vor fi trecut prin el . . . . . Cu tôte aceste, nici un înger cu sabie de foc nu păzește încă intrarea Ciungilor! Cu cât înaintam pe drumul Sihlei, cu atât natura devenia mai severă; s'ar fi zis că ea și încrețește fruntea, sau că muștră pe drumeții pré cutezători, care îndrăzniau să calce peste hotarële pustulului și să turbure, cu sgomotul pașilor sau al respirații lor, adâncă liniște a singuratății; pe nesimțite, pajistea înflorită făcuse loc unui așternut de foi uscate, care trosnau sub pașii noștri; mesteacănul ne părăsise și bradul sau fagul, cu frunți despoete de bătrânețã sau de vânturile, care etern suflă în regiunile superioare ale aerului, spintecau văzduhul și se încadrau, într'un mod fantastic și trist, pe albastrul adênc al cerului. Pe alcurea, poteca se strimta așa de tare, în cât de abia puteai străbate cu sufletul, prin desisul întunecat al unei sihle de carpeni tineri, care formau, de o parte și de alta, doi păreți nestrăbătuți; aice, imi ziceam eu, trebuie să fi aruncat feciorul de împărat perica sfintei Vineri, din care, fără îndoelă, au resărit acéstã pădure, spre a tăc calea smeului ce'l urmăria. Noi înșine, molipsindu-ne de asprimea locurilor ce străbăteam, de venisem tăcuți și gânditori. Cât despre mine unul, gândul meu plecase pe un povârniș fantastic: pôte că Aeneas, mergênd pe calea Iadului, tot ast-fel ae locuri străbătuse. și mi amintiam, prin urmare, frumósele versuri ale regelui poeților latinii:

Ibant . . . . .
 . . . . .

Quale per incertam lunam sub luce malignâ,

Est iter in silvis, ubi coelum condidit umbrâ

Jupiter, et rebus nox abstulit atra colorem *).

Câte-o-dată mă așteptam să întâlnesc în cale'mi vre o mare pôrtă négră, pe care să cetese, cu propriii mei ochi, celebrul:

Per me si va nella città dolente **)

Cu câtă părere de rău însă, nu mă trezii eu din această fantazie clasică, apropiindu-mă de Sihla !.... Și totuși, cu câtă mulțumire nu salutarăm noi prima rază de lumină, pe care o întâlnirăm, întrând în strâmta ei poenă !.... Cultul Sorelui și al luminei au trebuit să se nască din gróza întunericului. .... devenisem pentru moment idololatra.—Nici-o-dată n'am gustat cu mai mult deliciu și n'am căutat să absorb cu mai mare lăcomie, prin toți porii ființei mele, căldura și lumina bine-făcătoare a cerului... Sosisem prin urmare la Sihla, adică la acel loc pierdut în creeri munților, în care numai vulturii cu sbor îndrăsneț, străbat, din când în când, pe căile fără urmă ale aerului.—Până atunci, Sihla era pentru mine o închipuire ce ținea mai mult de domeniul fabulelor sau al poveștilor; cunoșteam acest loc numai din spuscele unora și ale altora, și aceste spuse atâta se contraziceau și mânau lucrul peste marginele realului, în cât tot-de-a-una, când mă gândiam la Sihla mi-o reprezentam sub forme și proporțiuni fantastice ast-fel, nu'mi eșia din minte acel ermit bătrânca și brații pădurilor virgine, care, autocton al acestor locuri, fusese pôte conceput de vr'o ursóică, în mod incoscient sub fecunda suflare a vre-unui vânt de primă-vară; îl vedeam mergând și încurcându-se în alba și lungă lui barbă neprihănită încă de vre-un peptene; îl vedeam împărțindu'si cu buna învoelă, același rug de smeură cu urșii, sau dând țapilor sălbateci, care pôte'l credeau de proto-părinte al lor, cu propria lui mână, cei întâi mu-

*).—Mergoau . . . . .

ca niște călători ce străbat în timpul nopții o pădure întunecósă: luna acoperită de nori, nu respândește decât o lumină slabă și înșelătoare; cerul este invaluit și or ce color au dispărut.

**).—Pe aici e drumul spre locul durerilor.

guri, care plesniâu sub calda suflare a primăverii,—Frumoasa sfânta Teodora, legendara anahoretă a locurilor a cestora se înfățișă imaginațiunii mele, ca o a doua Marie din Egipt, cu același trecut și cu aceleși nenorociri; tot ea și acésta, ea renunțase pôte la plăcerile îmbătătoare ale lumii, preferând crăpătura umedă a unei stânci, în locul palatelor aurite, în care luxul și desfrâul domnia cu resfățare; ca și ea, Sf. Teodora, scrisese pôte pe nisip secretul monstruos al trecutului ei, lăsând celui întâi vânt grija de a suflă a sterge și duce departe, mult departe, amintirea unui trecut svânturat — Apoi florea miraculoasă, etern nevesteșită și albastră ca azurul cerului, la rădăcina căreia, prin un privilegiu divin și supranatural domnia o veșnică primă-vară, în timp ce munții din prejur crâșcau sub ernatica suflare a crivățului, era darul ceresc, darul de mângâere al Sf. Teodora; curtizana devenind sfântă, închinase cerului sufletul ei și ea nu'i ceruse în schimb de cât o floare; până în cele din urmă, sfânta rămăsese tot lemece; cerul o ascultase și făcu să crească pe o așchie de stâncă, într'un strop de țarnă nemuritoare și miraculoasă floare, care trebuia să fie imaginea virtuții statornice și nepătate a Sf. Teodora. Apa pământului nălaguit îl ardea măruntaele, și prin urmare ea nu'și alina suferința de cât cu apa cădută din cer; pentru aceea își săpase, sau mai bine își sgârșise ea în o stâncă, cu propriile sale unghii o mică cisternă, pe care nourii văzduhului erau porunciți s'o țină vecinic plină; caprele sălbatece nu știeau locul aceștei fântâni, și de l'ar li știut chiar, n'ar fi putut ajunge până la el. — Am căutat deci să rup haina fantastică cu care Sihla era îmbrăcătă în închipuirea mea, și pentru acésta trebuî să întreprind un fel de pelerinagiu. Dacă Sihla nu pășeste dincolo de marginile realului, apoi are, cel puțin, rarul privilegiu de a atinge, aproape, idealul de asprime, singurătate și sălbătăcie, al celei mai puternice imaginațiuni.—Ast-fel, cu greu aș puté preciza natura adâncilor și variatelor impresiuni ce'mi lăsară aceste locuri; credeam, pentru moment, că nu mai există o altă lume; atât e de retrasă și de percută în creerii munților sălbatica Sihlă; Pie-

mea, această sublimă fică a ignoranței omenești, slabă, adrenerosă și bătrână, stă aici adăpostită sub păreții unei bisericuți clădite din brații pădurilor neprihănite; de jur împrejur, ca și cum s'ar ține de mână, stau munți cu piscuri înalte, peste care brădișul negru și posomort se întinde, ca o haină de doliu; nici o pasere nu-și îndrăznește săborul său rătăcitor peste acest loc sălbatic și tăcut, unde erba stăpă și avară e fără de sămânță, unde numai brusturul de munte, cu florea galbenă și lăta cât podul palmei, mai are curajul să se uite, să se pe cresta stâncilor aeriene, în prăpăstiile negre și fără fund, ce se deschid, ca niște guri de iad, sub picioarele lor.—Rare-orî numai, azurul limpede al cerului se patcă de câte un punct negru, dar trecător: e un altur prădalnic, care pôte ochește, din înălțimea aerului, vre o sprintenă veveriță; glasul vântului îți strînge inima; atât e de lugubru și de întristător! s'ar zice că altu devine, în aceste locuri, fratele mai mic al lui Decebre: aceeași ochi, aceeași privire aspră, același glas celăl sprincene vecinic încruntate! Numai cărunteța îi pusește, spre a se complecta asemănarea.—Intorcînd privirea spre apus, îți vine să crezi că un popor de gigantă au populat, în altă vreme, aceste locuri și că, precum o dinioră s'au asvărlit Pelionul peste Ossa, spre a se lua cerul cu asalt, tot ast-fel, și aici, s'au îngrămălit, una peste alta, acele stânci colosale, spre a-și da, pôte, pământul mîna cu cerul; și sunt acele stânci atât de enorme, atât de goale și tăete de niște mîni supranaturale pe niște clivagii atât de nemăsurate și capricioș unghiulate, în cât îți aduce ameteala în suflet, îți intrerupe firul gândirei, te apasă pe creeri și te lasă mut și nemișcat, inspirându-ți o pasivă admirațiune. Pe o cărarue strămtă și cotigită, pe sub păreții de stîncă, care se perdeau în văzduh deasupra capetelor noastre, suirăm la deal, conduși de octogenarul și singurul călugăr locuitor al Sihlei, spre a vizita locurile memorabile din împrejurime.—Mersem decă la peștera Sîntei Teodora; spre a ajunge acolo, trebui, să ne transformăm puțin în agățătoare, să ne vărîm pe sub, sau să sărim, ca în sbor, pe deasupra stâncilor, care de cât

care mai anevoioase și grele de trecut; după un meru de un pătrar de oră, se făcu la stânga noastră o despicătură verticală în perețele de stâncă ce ne însoțise neîntrerupt până atunci; intrarăm în despicătură și meraserăm, cam lăturiș, printre pereții ei umedi, până în fund; aice se face o escavațiune, apröpe circulară, în mijlocul căreia zace o stâncă lață și puțin înaltă; prin fundul negru al acestei escavațiuni străbătea o rază de lumină; era un fel de resuflătoare scobită de însași natura pentru circularea aerului în acest beciu umed din pântecel muntelui; acesta era peștera Sf. Teodora. După cum se zice, ea au trăit 60 de ani în această vizuinie, pe care nici urșii nu i-ar fi disputat'o; pētra din mijlocul ei îi servia, se zice, de vatră, pe care aprindea din când în când, câte puțin foc spre a frige câți-va bureți s'au pentru a'și desmorți trupul biciuit și înghețat de vânturile ernel. Pereții pōrtă în adevēr urmele negre ale unui fum înădușit.—Staturăm vre-o zece minute în acest loc; cercam să mă conformez, în gândul meu sfințenei locului pe care călcasem; voiam să trimiț în altă lume, sfinței Teodora, din propria ei locuință pământescă, vre-o simțire sau vre-o gândire cucernică și umilită; căutam pentru acesta să'mi reconstituiesc în mod paleontologic sacra ei ființă din lumea acesta; ast-fel o desbrăcam, cu închipuirea, de strălucitōrea aureola a sfințelor muceniți; îi scoteam încet haina lungă și bine încheetă, cu care au dăruit'o ingenioșii zugrăvi ai Varatecului; îi luam stâlparul din mână și o readuceam, fără voe, la starea ei primitivă; voiam, în fine să închipuesc din Sfînta Teodora un personaj tragic-religios; dar veșnic gândul meu se isbea de o mulțime de amanunțimi care mă făceau să zimbesc: nu'mi plac bureții fripti, și prin urmare n'aș pute să venerez memc'ea cuiva numai pentru rezonul că, trăind, și-au impus un regim de ciuperci, îmi place să fiu decent în îmbrăcăminte și nu voiu săruta prin urmare mōștele unei ființi, numai, fiind că tōtă viața au avut bizarul gust de a'și desemna în zarca aerului bifurcațiunea corporală; virtutea evangelică trebuie să lupte peptiș cu viciul și corupțiunea pe arena largă și deschisă a lumii; în pădure și în societatea urșilor necu-

...tătorii cine-va devine sfânt fără de voe; și dacă cerul se capătă pe această cale, apoi noi uniea ne oprim de a aspira la fericirile paradisului altei lumi, de vreme ce sfânta nuditate ne inspiră desgust.

Ast-fel, eram supărat pe mine însu'mi că nu puteam da un lustru eroinei mele din acel moment; eșii deci desilusionat din igrasiosul sanctuar în care călcasem și merserăm la fântâna sfintei Teodora; trebuia să mă sui, pe o scară pusă anume, până la o înălțime de vr'o doi stânjinii, și numai ținându-me în echilibru de-asupra brăpăstiei și dând mâna cu rădăcina șubredă a unui brad tîner, putui sări pe stîncă; aici se poate vede o mică scobitură patrată și puțin adîncă captușită cu mătrecă, în care zace veșnic o apa infectă, strînsă din ploaie sau din roua dimineții; de copil încă, țin minte că nu e bine să se scalde cineva în apă cu mătrecă, căci ușor poate capătă rîe broștescă; pentru același vechiu rezon, mă temui să vîr degetul în apa sfintei Teodora, spre a o cerca de caldă sau de rece; și cu toate acestea sfînta își alina setea cu ea... . posibil; căci rîea, fiind o erupțiune cutanee, nu se lipește de membranele interioare ale căilor alimentare și digestive; ș'apoi, în tot cazul, n'aș fi dorit să am nevoie de un feredeu de stiri-goe; și cu atît mai mult, cu cît această buruică otrăvitoare și medicinală, în același timp, nu prinde rădăcină pe aceste locuri; de alt-mintrele moștele sfintei Teodora, după afirmațiunea localnicilor, se află și astăzi la Tesalonic.

C. Hogaș.

(Va urma)

M. E. HAECKEL

DESPRE DARWIN LAMARCK ȘI GOETHE

(Finele)

Imensa valoare a științei pentru civilizațiune modernă este așa de universal recunoscută, în cît nu se poate micșura cătuși de puțin. Nici o putere umană n'ar fi în stare se o dee înapoi, și să înlătore progresele pe

care le datorim căilor ferate, vaporilor, telegrafiei, fotografiei și mimilor de descoperiri făcute pe tărâmul fizicei și chimii.

Apoi nu există nici o putere capabilă de a nimici isbânzile intelectuale care sunt unite într'un mod insolubil cu ori-ce aplicațiune practică a științei moderne.

Dintre aceste teorii, teoria evoluțiunii lui Lamarck Goethe și Darwin, ocupa primul rang. Numai aceste teorii îi datorim puțința de a unifica concepțiunea noastră despre natură, numai ea au stabilit marele adevăr că ori-ce fenomen e consecința unei lege universale, care îmbrățișează totul. Marea lege a *conservării puterii* numai ast-fel se poate aplica și pe tărâmul biologic, de unde până acuma se părea a fi esclusă.

Fața cu uimitoră iuțială cu care teoria evoluțiunii, de câți-va ani, au câștigat citățenia în toate ramurile științei, se poate nădejdi că valoarea sa pedagogică va fi din ce în ce mai bine recunoscută, și că va avea o influire puternică asupra perfecționării educațiunii generațiunilor viitoare.

Aici espune oratorul cum a fost combătut cu 6 ani în urmă, când la congres la Monahium, susținea importanța teoriei de evoluțiune pentru învățământ, și adăogă că a fost rău înțeles, căci el n'a propus a se învăța darwinismul în școlile elementare, lucru care ar fi imposibil.

Această teorie cere ore care cantitate de știință prealabilă pe care cine-va nu 'și o poate apropia, de cât în gradele cele mai superioare ale instrucțiunii.

Ceia ce însă, trebuie cerut, e, că toate materiile învățământului se fie date după metoda genetică, ținându-se cont de idea fundamentală a teoriei de evoluțiune, care e *legătură cauzală a fenomenelor*. Oratorul e convins că înțelepciunea și rațiunea ar câștiga cu această metodă mult mai mult de cât cu ori-ce altă metodă.

Intinsă aplicațiune a ideii evoluționiste ar înlătura unul din cele mai mari cusururi ale educațiunii noastre actuale. Acest cusur e acumularea noțiunilor sterile, cu care se încarcă memoria tinerilor, cari consuma în zadar puterile lor cele mai prețioase și care împedică desvoltarea nor-

mală a corpului și a spiritului. Acastă încarcare vine din o vechie erōre fundamentală, la a carei desrădăcinare nu s'a ajuns încă. Iși inchipuesc că valoarea instrucțiunii stă în *cantitatea* noțiunilor positive, pe când ea depinde de la *calitatea* cunoștinților, de la înțelegerea cauzelor. Astfel fiind, ar fi nevoie de ales cu cea mai mare îngrijire materiile de învățat în școlile superioare și în școlile elementare, însărcinând cu alegere nu pe profesorii care încarca memoria cu o mare cantitate de noțiuni seci, ci pe acei cari fecundează inteligența cu curentul vivificator al ideii evoluționiste. Cea ce învață nenorocita tinerime să fie redus pe jumătate, dară aceasta jumătate să fie înțelesă în fond, și generațiunea viitoare va fi fizic și intelectualmente de două ori mai viguroasă de cât cea actuală.

Reformele care se severșesc în toate ramurile științei, corespund viderilor aci espuse într'un mod foarte fericit.

Se simțește că în urma împulsiunii ideii evoluțiunii naturale se deștepta și pulsase pretutindinea noua viață, atât pe câmpul filologiei comparative și istoriei civilizațiunii, cât și pe acel al psihologie, al filosofie, al etnografie și al antropologie tot ca și pe acel al botanice și al zoologiei. Pe toate ramurile științei resar niște muguri plini de promisiuni; rodelile care de acolo se vor naște vor proba că ele toate aparțin aceluiași trunchiu și trag seva lor din aceeaș rădăcină. Trebuie să aducem omagiile noastre de laudă și recunoștința acestor mari maistri, cari prin genetica și monista concepțiune despre natură, ne-au suit pe o culme foarte luminoasă despre care putem zice împreună cu Goethe:

„Gustă din o supremă bucurie, fața cu sublima concepțiune a puterii infinite și a puterii finite, a bunului plac și a legei, a libertății și a măsurii ei, a ordinii mișcării universale, a perfecțiunii și imperfecțiunii. Sacra Muză ți le destăinuește armonic, și te învața cu o dulce severitate. Cugetătorul moral, omul de acțiune, artistul inspirat, n'au ajuns niciodată la o concepțiune mai înaltă Suveranului care merită de a fi suveran, numai ei îi datorește corona sa. Bucură-te deci creatură supremă a naturei, că poți urmări, fin-

du-ți ea calauz, cea mai înaltă idee la care ea s'au ridicat creând. Remâi în pace pe această culme și arunca o privire în urma ta; espermienteză, compară și primești din gura muzei fericită și complectă încredințare că vezi iar nu visezi.

Revue scientifique.

No 23, 1883

Jurawski

APELE MINERALE DE LA TAZLAU (JUDEȚUL NEAMȚU).

De pe moșia Statului, Tazlău, isvorăsc mai multe sorginte minerale, care plecând din malul stâng al unui deal, șerpuesc în pace până în pârăul Tazlău, fără ca niminea până acum să se gândească la ele. Mulțumită buneivoinței a D-lui M. Adamescu, Prefectul județului Neamțu, astăzi suntem în posesiunea unei analize calitative, făcută de D. Dr. Bernath și aprobată de Consiliul Medical superior, din care se constată: că isvoarele minerale de la Tazlău fac parte din clasa apelor Alcaline-Sodice-Salifere și Bicarbonate; conținutul lor este analog cu al apelor minerale de la Slănic, Emma, Hasyat, Gleichenberg și altele. Cu toate aceste trebuie să mărturisim cu durere, că poate și aceste comori de bogăție, ca multe altele din țară și județul nostru, vor sta uitate și părăsite, până ce ne vom deștepta și vom simți cu toți nevoia, de a da o organizare și dezvoltare Industriei naționale și în specie isvoarelor minerale din țară.

Credem că este momentul de a întocmi niște comisiuni, care să studieze toate producțiunile naturale, și să dea la lumină natura și valoarea lor, să se concesioneze sau să se vîndă acelorora, ce vor voi a le explora pentru binele economiei naționale. *Dr. Cantimir.*

| CORESPONDENȚA. |

Autorului poeziei „*Norocul și Prostia*».

Comitetul de redacție găsind că această poezie e o prostie fără noroc, nu o poate publica.